

Роден през 1960 г. във Варшава, **АНДЖЕЙ СТАШУК** се утвърждава като колоритен представител на съвременната полска проза, поезия, литературна критика и есеистика. Своя неконформизъм той заявява още през 80-те години, когато, воден от пацифистките си възгледи, отказва да влезе в казармата, в резултат на което година и половина лежи в затвора.

Първата му литературна изява – сборникът с разкази *Стените на Хеброн* (Mury Hebronu, 1992), е картина на затворническата действителност, изобилстваща с брутални сцени. Следващите книги му носят престижни полски литературни награди – на фондация „Кошчелски“¹ и двукратна номинация за наградата „Нике“. През 2005 г. е отличен със същата награда за издадената през 2004 г. книга, озаглавена *Пътуйки към Бабадаг* (Jadąc do Babadag).

Първите творби на Сташук са фабулирани разкази. Постепенно обаче започва да заменя фабулата с пейзажи, които скоро се явяват като претекст към разсъжденията върху преходността и вечността.

Анджей Сташук като истински глобтротър няколко пъти годишно поема на път с кола, влак или на автостоп. Маршрутите му са съвсем различни от тези, които предпочитат днешните жадуващи за приключения европейци. Той не търси известни курорти, слънчеви крайморски плажове, нито забележителности. Пътищата му водят към най-затънтените кътчета на Централна и Източна Европа – там, където времето сякаш е спряло. Това, което го привлича като магнит, по-скоро би могло да бъде наречено европейски ад. На читателя, закърмен с визията на нова, преуспяла и модерна Европа, авторът разкрива изненадващата картина на тази част от Стария континент, която винаги е била смятана за примитивна, изостанала, изобицо – за по-лоша.

На пръв поглед прозата на Сташук е провинциална, лишена от атрактивност, без фабула и герои, обаче само в продължение на няколко години тя привлича вниманието на широката публика и си спечелва изключителна популярност. В книгите си авторът описва румънската, унгарската, словашката, словенската и албанската провинциална действителност, като търси и намира сходни черти с полската провинция.

¹ Фондация „Кошчелски“ (Fundacji im. Kościelski) – създадена през 1959 г. от Моника Кошчелски – вдовица на издателя и поета Владислав Август Кошчелски. От самото си създаване връчва всяка година литературни награди на млади полски прозаисти и поети (до 40 г.). Сред носителите ѝ са Славомир Мрожек, Збигнев Херберт, Тадеуш Конвицки, Густав Херлинг-Груджински, Тадеуш Новак, Ярослав Марек Римкевич, Станислав Баранчак, Ева Липска, Юзеф Баран, Йежи Пилх, Вислава Шимборска, Марчин Шветлицки, Пшемислав Чаплински, Олга Токарчук, Йоланта Стефко и др. – Б. р.

Пътуването на Сташук е едно пътешествие в дълбините на съзнанието на населението в тази част от Европа. Авторът не крие, че винаги се е вълнувал от напрежението между съвременното и миналото, като по повод на разделението на европейските държави подчертава: „Не съм в състояние да кажа кой от тези светове е по-добър и кой – по-лош. Зная само какво ме привлича към другия бряг на Европа: тамошната немош, скромност, второстепенност, покорност, безнадеждност. Имам чувството, че по-добрата Европа не би могла да съществува без изкривеното си отражение.“

Сташук заявява, че интересът му към периферната европейска действителност произлиза от факта, че самият той е избрал именно такова място за своя живот. През 90-те години напуска Варшава и се преселва дълбоко навътре в дивите Бещади – най-отдалечената на югоизток планинска верига, докдето цивилизацията не стига. Първоначално живее в село Чарне, отглеждайки кози и ламы, а след това се мести в село Воловец, където заедно с жена си, Моника Шнайдерман, основават издателство „Чарне“ – именно от това място той предприема своите обиколки из централната и източната част на Европа.

Д. Найденова

ПЪТУВАЙКИ КЪМ БАБАДАГ (Откъс)

Какво да се прави – обичам този балкански бардак. Започва още преди Сату Маре². Шибана работа, крѣпка до крѣпка, един дявол знае къде свършва шосето, къде – банкетът, каруци, колички, мигом във въздуха се вдига повече прах, отколкото в следхабсбургска Унгария, на всяка крачка има нещо, което трябва да се заобикаля, сякаш тези „Дачии“ и „Аро“ не бяха докрай затегнати и губеха части или просто ги имаха в повече. Дебели, флашкани с пари цигани стоят до нови мерджани с вдигнати капаци, уж че водата им е завряла или се е скъсал ремъкът, и махат отчаяно да спреш, и тогава ти пробутват злато и скъпоценни камъни на половин цена. Дечурлига притичват по шосето напред-назад, като че ли от хлапета ги обучават в прочутото румънско пренебрежение към смъртта, в гето-дакийски фатализъм. Никой не използва мигачи, защото, общо взето, животът е тежък и трябва да се пести. Затова пък клаксони се чуват непрекъснато, защото не се износват. Така беше през май 2000 година и така ще остане завинаги. Мога да си спомням за това безкрай, така както се помни детството. И накрая се оказва, че човек търси само това, което е видал по-рано. Оказва се, че сатмарският³ бардак, пустинните дворове на Сулина, Гюргево край Дунав напомнят Соколов Подласки⁴ и Калушин⁵. Това е същата материя, същата мимолетност, която геройски имитира

² Сату Маре (нем. Sathmar, бълг. Голямо село) – най-големият град в Северозападна Румъния, близо до границата с Унгария, в чиито предели е бил през по-голямата част от своята история. – Б. р.

³ Сатмар – старото име на Сату Маре. – Б. р.

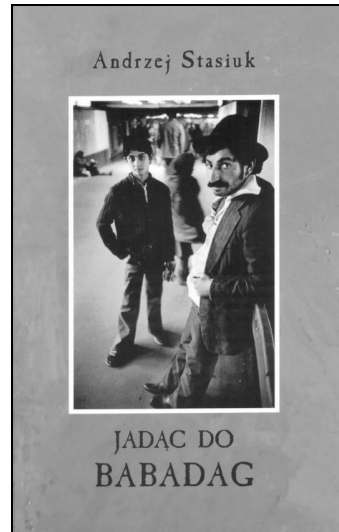
⁴ Соколов Подласки – голям град в Източна Польша, център на Мазовецката област. – Б. р.

⁵ Калушин – град в Польша, Мазовецка област. – Б. р.

трайност, в автобусите се носи същият мирис на сапун и мляко, когато селяните тръгват на път, същата медитация върху гниещите пейки в сянката на плетовите, същото безгрижие и разточителство на време, часовници като украса, като бижу – в края на краищата времето, това е само достъпна за сетивата форма на вечност, от която могат да се отрязват парчета по собствено усмотрение.

Някъде между Бозиен и Валя Пержей⁶ видях двама мъже край пътя наред зелената пустош. Десет километра в едната посока и петнайсет в другата нямаше нищо и нищо не се движеше. Седяха в сянката на ореха и играеха карти. Дори не вдигнаха поглед, за да погледнат автобуса. Няколко дни по-късно се връщах по този път и отново ги видях. Преместили се бяха може би с километър, но пейзажът не се беше променил: крайпътен шпалир от орехи, царевични ниви, а те продължаваха да бъдат все така погълнати от мързеливата, монотонна игра, сякаш имаха тесте от милион карти. Може би в игра ги е застигала нощта и са спали наред полето, за да започнат отново prizori, може някой да ги е карал дотук по някаква работа, обаче веднага след като е изчезвал зад билото на възвишението, те моментално са се залавяли със своята вечна игра. Нямаха нищо със себе си, никакъв предмет, освен ако не са имали нещо по джобовете. Седяха си на запустялото място, тъй както вкъщи на масата. Бяха сиви и смачкани както повечето мъже по онези краища, обаче се справяха героически с напирещото пространство и с необятността на времето. Крехката абстракция на играта ги защитаваше от нищото. Дявол знае, може би по здрач са палели някаква недогоряла свещ или картите им са били белязани, та дори в тъмнината са усещали с пръстите си купи, пики и спатии. Така си представях това на път за Кахул⁷ и обратно.

И така обичам този балкански бардак, този унгарски, словашки и полски, тази чудна тежест на материята, тази хубава сънливост, непукизъм към фактите, това спокойно, обмислено пиянство по пладне и тези замъглени погледи, които без усилие преминават през действителността, за да се открият за нищото без тревога. Какво да се прави. Сърцето на моята Европа бие в Соколов Подляски и в Хуш⁸. Ни най-малко не бие то във Виена. Който мисли друго, е глупак. Нито в Будапеща. Най-вече не бие в Краков. Всичко това са неуспешни опити за трансплантация. Лифтинг и огледало на нещо, което е другаде. Соколов и Хуш на нищо не подражават. Осъществяват се чрез собствената си съдба. Моето сърце е в Соколов,

⁶ Бозиен и Валя Пержей – градове в Молдова. – Б. р.

⁷ Кахул – град в Молдова. – Б. р.

⁸ Хуш – град в Молдова. – Б. р.

макар че там прекарах може би всичко на всичко десет часа. Обикновено по време на прехвърлянето от рейс на рейс в началото на 70-те години, когато пътувах до вуйчо и вуйна на почивка. Моята лична памет не е по-лоша от паметта на поколението, народа или една доста голяма част от континента. Едноетажни дървени къщи в центъра на града, люляци, храсталак, кепенци, кучета, спящи по асфалта, наклонени стълбове на спирки с жълти кръгли емблеми, кафява и зелена боя върху рамки, дъски и каси, пясък във фугите на тротоарните плочки, сладоледаджийница, ухаеща като селска къща, захаросани бонбонки в стъклени тръбички, всичко това едва пораснало от земята, едва започнато, точно така, гниене, шумолене и дрямка, живот без претенции, за да стигне за по-дълго, скърцане на под от изтъркани дъски, смешен героизъм на всекидневие, крехко като вафлена фунийка за сладолед. Помня всичко и бих могъл да изброявам безкрай. Понеже това ми е в кръвта. По същата причина моето сърце е в Хуш, който прекосих за пет минути, понеже там няма за какво да се спира.

По всичко личи, че бих искал да имам собствена държава. За да обикалям постоянно из нея. Държава без определени граници, държава, която сама не знае, че съществува, и държава, на която хич не ѝ пука, че някой я измисля и някой навлиза в нея. Сънена държава с неясна политика и история като подвижни пясъци, с настояще като крехък лед и култура като циганските палати в град Сорока. Тук нищо друго няма да просъществува без риск от пародия. Впрочем каква ти държава. Нека бъде направо империя с неопределен брой провинции, империя в движение, в поход, завладяна от идея за експанзия и от склероза, която не ѝ позволява да запомни земите, народите и столиците, та затова всяка сутрин всичко започва отначало. Би ми харесало, понеже самият аз не се справям с това. Помня само неща и събития, но не знам какво ги разделя или свързва освен моето случайно присъствие.

Преди три дни бях в Бардейов⁹. В „Свети Иджи“¹⁰ започваше следобедната литургия. Закъснели миряни се вмъкваха един след друг през откритата врата. Вътре вече трябва да е било пълно, защото оттам се чуваше все по-силният боботещ шепот, но постоянно пристигаха нови. Празнични и порозовели от бързане се точеха надолу по наклонения площад и едва в сянката на храма забавяха крачка, за да придадат на движението си малко достойнство. Тази сцена се е повтаряла от 500 години. Помислих си, че това преминаване през пространството на бардейовския площад трябва да е протъркано от допира на телата, че самото пространство в това място може би дори не съществува, защото не е имало сили постоянно в продължение на толкова време да зараства. Отправих се нагоре в противоположна посока. Всичко запустяваше. Людовик Велики удостоил града с право на провеждане на осем панаира годишно и на обезглавяване. Тогава всичко това сигурно е заемало много място и сега без търговия и справедливост площадът изглеждаше запустял. Завих по „Ветерна“, а после по

⁹ Бардейов – неголям град в Източна Словакия. – Б. р.

¹⁰ Свети Иджи (Święty Idzi, фр. St. Gilles, бълг. св. Ксист) – популярен в Полша светец, зарилник на кърмещите майки и на рибарите. Неговият ден е 1 септември. – Б. р.

„Стоклова“ и по-нататък надясно, за да стигна тясната пролука между крепостните стени и останалата част на града. Намерих стълбички и се изкачих горе, макар вероятно да е било забранено. Тази стена беше най-малко на 600 години и тук-там се ронеше, отчупваше и изцяло отговаряше на възрастта си. Отгоре се виждаха дворове, градини, комшулуци, клетки, курници, кучешки колиби, всичко това, което малките градове крият от погледите, целият този селски бит, който се опитват да съхранят върху ограничено и умалено пространство. Там бардакът беше по-малък, сънен безпорядък, остатъци от започнати работи, спомен за недовършените, купища от вещи, бавно превръщащи се в сметища, фолио, компост, изпокапали ябълки, кокошарници, плевели, отгъпкани пътеки, някаква вековна съвременност, приседнала в сянката на орехи и череши. Тук бавно се рушеше готиката, три крачки по-нататък същото разпадане проникваше в лишените от история неща, надарени единствено с мимолетна съдба и нищожна участ. Новото остаряваше така, както древното, и това беше някаква справедливост, *liberté, égalité, fraternité* на материята.

Превод от полски: **Цветан Попадиин**
Редактор на превода: **Данута Найденова**